

Desno i lijevo od kartepe.

desno u plavim poljima cijela figura viteza u oklopu s kacigom i spuštenim viziorom, s jednim mačem u koricama i drugim mačem podignutim u desnici. U druga dva dijagonalno postavljena polja ukoso položeno zlatno deblo drveta odrezanih grana. U zvonastom polju u podnožju štita stiliziran prikaz dva životinjska roga. Štit je smješten u kartušu koja podsjeća na kameni grb, u donjem dijelu ima volutice i profiliranu konzolu zaobljenoga dna, a u gornjem dva istaknuta vrha zavijena u formi rotulusa, s kojih oko kartuše pada lančić ukrašen cvjetnim glavicama u formi zvončića. Na vrhu kartuše zlatna je kruna s pet plavih kuglica. Uz rub kartuše izvučena je crna vrpca, a crnom je vijugavom linijom obrubljen i prikaz cijeloga grba, što pojačava dojam trodimenzionalnosti. U kutovima zamišljenoga pravokutnika oko grba upisana je po jedna brojka iz godine smrti pokojnika: *1816*.

Evidentno je da su grbove u ovoj seriji oslikavali različiti autori jer jedan (kat. br. 14, DAOS) ima naglašeni crtački rukopis, vrlo preciznih i relativno tankih obrisnih linija, a druga dva (kat. br. 15, DAOS) oslikao je autor koji ima tipično slikarski pristup temi, naglašeniji kolorit te nešto modificirane detalje oslika u odnosu prema prvom autoru.

Iznad grbova je natpis izveden crnom bojom, na latinskom jeziku: ILLUSTRISSIMUS DOMINUS / JOSEPHUS IGNATIUS LIBER BARO / HILLEBRAND A PRANDAU S. C. ET R. A. MATTIS / INFERIORIS AUSTRIAE REGIMINIS CONSILIARIUS, ARCIS ET DOMINII VALPO / HAEREDITARIUS TERRESTRIS DOMINUS, ET J. COMITATUS VERÖCZENSIS E PRIMARIIS TABULAE JUDICIARIAE ASSESSOR / NATUS DIE 31 JULII ANNO 1749. OBIT DIE 13 OCTOBRIS ANNO AETATIS SUAE 68.¹⁹ Prvi redak teksta izveden je najvećim fontom, a zatim se on u svakome retku smanjuje, da bi posljednja dva veličinom fonta bila otprilike četvrtinu visine slova prvoga retka. Na prvi pogled natpis izgleda kao da je tiskan, no nakon detaljne analize skloniji smo utvrditi da je riječ o kaligrafskom (rukopisnom) natpisu.

serija od tri posmrtna grba (kat. br. 13, DAOS)

Ovu je seriju oslikao isti autor. U sredini postera je grb obitelji Hilleprand von Prandau prikazan kao štit njemačkoga tipa, sadržajem gotovo identičan već opisanom štitu iz prethodne serije. No vitezovi su prikazani dopojasno, a drugačije su i boje likova i polja. Štit je smješten u kartušu koja u vrhu ima bujne, stilizirane listove postavljene u srcolikoj formi, dok se u donjem dijelu štita listovi dijele na dio koji poput volutice prati tijelo štita i segment sličan trolistu koji se širi od štita. Listovi u dijelu srcolike forme na vanjskom rubu nose po šest kuglica. Na vrhu je kartuše kruna sa sedam izduženih šiljaka i kuglicama na vrhovima, a obruč krune ukrašava niz dragog kamenja, bijele i crvene boje. Rubovi štita, listovi kartuše i kruna zlatne su boje, a ispuna crvene boje. Zlatnom je bojom (danas ima svijetlosmeđi ton) ispisan i tekst, identičan onome s prve serije posmrtnih grbova. No veličina slova u ovoj seriji toliko ne varira, a najveća su slova u retku koji donosi vlastelinovo ime i prezime. Natpis počinje iznad grba, a zadnja dva retka (s podacima o rođenju i smrti) izvedeni su ispod njega. Na klesanom nadgrobnom spomeniku baruna Josipa Ignjata u valpovačkoj župnoj crkvi uklesan je identičan natpis. Njegovi su posmrtni ostaci preneseni u kriptu kapele sv. Roka u Valpovu 1860., gdje mu je na

Grb

nadgrobnoj ploči izveden isti tekst.

2. Ana Marija barunica Hilleprand von Prandau rođ. grofica Pejačević (Osijek, 1776. – Pečuh, 1863.)

serija od tri posmrtna grba (kat. br. 16, DAOS)

Veličina posmrtnih grbova i način prikaza štita i grba obitelji Hilleprand von Prandau identični su seriji posmrtnih grbova baruna Josipa Ignjata većih dimenzija, a vrlo je sličan i tip slova te način raspoređivanja natpisa. No neki detalji u slikarskom rukopisu ukazuju da ih vjerojatno nije radio isti autor.

serija od dva posmrtna grba (kat. br. 17, DAOS)

Na ova dva posmrtna grba umjesto štita obitelji Hilleprand von Prandau oslikan je štit obitelji Pejačević, također njemačkog tipa. U sredini je plavi stup na kojem je crni orao raširenih krila koji u kandžama nosi mač i tzv. kraljevsku jabuku. Od štita okrenuti stoje lavovi zlatne boje, koji u šapama nose sablje. Oko štita je grbovni zastor, kao crvena draperija raširena iza štita i ovijena oko njegovih gornjih vrhova. Iznutra je podstavljena bijelim hermelinom, a na rubovima ima zlatne resice. Iznad štita je zlatna kruna s jedanaest šiljaka koji na vrhu imaju kuglice. Na obruču krune je drago kamenje crvene, bijele i plave boje. Iznad krune je tzv. ukras štita s kacigama i krunama na kojima su postavljeni lav sa sabljom, orao raširenih krila s mačem i tzv. kraljevskom jabukom te kula s krunom na vrhu.

Natpis je u obje serije posmrtnih grbova isti, na latinskom jeziku: Illustrissima Domina / Anna Maria Vidua Lib. Baron. Hilleprand a Prandau, / NATA COMITISSA PEJACSEVICH DE VERÖCZE. / vitam ingressa mortalem 24. Febr. 1776, / immortalēm 27. Febr. 1863. No iako je tekst istovjetan, razlike u rukopisu ukazuju da su serije posmrtnih grbova barunice Ane Marije radila dva autora, a relativno naivan prikaz životinjskih likova na seriji s grbom obitelji Pejačević upućuje na ruku slikara nešto skromnijih mogućnosti. Barunica je umrla u svojoj gradskoj palači u Pečuhu, a posmrtni su ostaci prenešeni i sahranjeni u Valpovu. Na njezinoj nadgrobnoj ploči u kripti kapele sv. Roka nalazi se tekst identičan natpisu na njezinim posmrtnim grbovima.

3. Karl Ludwig barun Hilleprand von Prandau (Osijek, 1792. – Beč, 1865.)

serija od četiri posmrtna grba (kat. br. 18, DAOS)

Posmrtni grbovi oblikovani su identično onima iz serije za njegova oca Josipa Ignjata (većih dimenzija), vrlo je sličan i oblik slova, a raspored teksta istovjetan je. Stoga se može pretpostaviti da se radi o istom autoru, odnosno bliskom vremenu izrade ovih serija posmrtnih grbova. Natpis je na latinskom jeziku: Illustrissimus Dominus / Carlous Petrus Sigismundus Lib. Baro Hilleprand a / Prandau, / J. J. DOMINIORUM WALPO et. D. MIHOLJAC HAEREDITARIUS, / Anno 1792 natus / 1865 die 11ma Aprilis avocatus.

Grb

4. Adela barunica Hilleprand von Prandau rođ. Cseh de Sent Kátolna (Vukovar, 1802. – Valpovo, 1869.)

serija od četiri posmrtna grba (kat. br. 19, DAOS) Sličnost slikarskog rukopisa i tipa slova ukazuje na ruku istoga autora koji je četiri godine ranije izveo Karlove posmrtne grbove. Uz donji desni rub štita pronađena je i signatura: (nečitko) *Hochrein I. Pécsett*.

Pretpostavljamo da je riječ o mađarskom slikaru, litografu i minijaturistu iz Pečuha, Józsefu Hochreinu (Pečuh, 1820. – Pečuh, 1905.).²⁰ Natpis je na latinskom jeziku i glasi: Illustrissima Domina / Adelhaides Lib. Baronissa Hilleprand a / Prandau / nata Nobilis Cseh de Szt: Kátolna, / Anno 1802 nata / die 29a Augusti 1869 avocata.

5. Flora barunica von Radivojevich rođ. barunica Hilleprand von Prandau (1804. – 1878.)

posmrtni grb (kat. br. 20, DAOS)

Na posteru je izveden združeni grb barunice Flore (lijevo) i njezina drugog supruga, Antuna baruna Radivojevicha (desno). U njemačkom govornom području takvi su grbovi poznati pod terminom *Allianzwappen*, odnosno užim terminom *Heiratswappen* ili *Ehewappen*. Štitovi su u formi ovala, obrubljeni kuglicama i blago ukošeni, tako da se međusobno dotiču. Štit grba obitelji Hilleprand von Prandau sličan je ostalima u zbirci posmrtnih grbova, no ima neke posebne detalje (ljudske ruke koje izlaze iz stiliziranog rogovlja, plamenovi koji izlaze iz debla). Grb obitelji Radivojevich također je složen (kvadriran). U prvom i trećem kvadratu iz šahovskog (zeleno–bijelog) polja raste lik zlatnoga lava (na plavoj pozadini) koji u jednoj šapi drži križ, a u drugoj ljudsku glavu za perčin. U druga dva kvadrata prikaz je pelikana (na crvenoj pozadini) raširenih krila, koji u gnijezdu hrani mladunce. Štitovi su uokvireni kartušom stiliziranog vegetabilnog tipa, zlatne boje, razvedene vanjske linije, na čijem se vrhu nalazi zlatna kruna sa sedam šiljaka koji završavaju kuglicom srebrne boje, dok je obruč krune vrpca s dragim kamenjem. Tekstualni je dio izveden u dva reda. Uz gornji rub postera natpis je u crnoj boji koji se sastoji od inicijala, odnosno početnih slova imena, prezimena i titule te djevojačkog prezimena i titule pokojnice na njemačkom jeziku (Flora Freiin von Radivojevich geborene Freiin Hilleprand von Prandau):

F. F. v. R. g. F. H. v. P.

Ispod grbova ispisana je godina njezine smrti u crnoj boji: *1878. Uz rub postera teče crna vrpca čija unutrašnja linija opisuje oval*.

serija od tri posmrtna grba (kat. br. 21, DAOS)

Drugi autor izveo je seriju postera rezanih tako da imaju oblik štita njemačkog tipa, a uz rub tanku crnu vrpcu. Na njima su u sredini slikani štitovi barunice Flore i njezina supruga, gotovo su identični prethodno opisanima, no nalaze se u nešto bogatije stiliziranoj zlatnoj kartuši s nizom ukasa u formi rotulusa. Nad kartušom je zlatna kruna s nešto višim šiljcima i kuglicama srebrne boje. Iznad krune je natpis na njemačkom jeziku, koji ponavlja natpis na prethodno opisanom posteru, no u punoj frazi:

Grb

FLORA FREIIN VON RADIWOJEVIČ / GEBORENE FREIIN HILLEPRANDT. v. PRANDAU.

Na ovome posmrtnom grbu nema označene godine smrti.

6. Alvina grofica Pejačević rođ. barunica Hilleprand von Prandau (Vukovar, 1830. – Aussee, 1882.)

posmrtni grb (kat. br. 22, DAOS)

U sredini postera združeni je grb obitelji Hilleprand von Prandau (desno) i Pejačević (lijevo). Štitovi su tzv. španjolskog tipa (oblo dno) i blago nakošeni, dotiču se vrhovima. Štit obitelji Hilleprand von Prandau najviše nalikuje na prikaz s posmrtnog grba Alvinine tete, Flore barunice Radivojevich. Na plavome polju štita obitelji Pejačević u sredini je mramorni stup na kojem je crni orao raširenih krila, u kljunu nosi nadbiskupijski križ, a u pandžama mač i tzv. kraljevsku jabuku. Od stupa okrenuti stoje na zelenoj podlozi dva zlatna lava u uspravnom položaju i u šapama nose sablje. Uz rub štita teče crna vrpca s nizom zlatnih rombova. Grbovni zastor plave boje podstavljen je bijelim hermelinom, uz rub su zlatne resice. Nad zastorom je zlatna kruna s devet šiljaka koji nose srebrne kuglice. Obruč krune ukrašen je dragim kamenjem plave i crvene boje. Oslik je izveo dosta vješt umjetnik, što je posebno uočljivo u detaljima likova viteza, lavova i orla. Takav tip grba uobičajeno je koristio Alvinin suprug, Pavao grof Pejačević, član rumsko-retfalačke grane ove obitelji.²¹

Natpis je izveden zlatnom bojom, na njemačkom jeziku, i teče u dva retka iznad te trećem ispod grba:

ALVINE GRÄFIN PEJÁCSEVICH DE VERÖCZE / geborene Freiin Hilleprand v. Prandau. / Geboren am 12. Februar 1830. Gestorben am 26. Juli 1882.

serija od tri posmrtna grba (kat. br. 23, DAOS)

U sredini postera združeni grb obitelji Hilleprand von Prandau (desno) i Pejačević (lijevo), nešto promijenjenih boja i likova u odnosu na prethodno opisane. Štitovi su u formi ovala obrubljenih zlatnom bojom i preklapaju se na sredini. Grbovni zastor crvene boje podstavljen je bijelim hermelinom, a uz rub ima zlatne resice. Nad zastorom je niska zlatna kruna s devet kuglica. Nad krunom je tzv. ukras grba, odnosno tri kacige s vizirima na kojima su zlatne krune i detalji iz grbova obitelji Pejačević (lav sa sabljom, orao raširenih krila s mačem i tzv. kraljevskom jabukom te kula s krunom na vrhu). Tekst je istovjetan onome na prethodno opisanom posmrtnom grbu, no izveden je crnom bojom, a sve su riječi ispisane velikim slovima (kapitalom). Autor ove serije bio je znatno skromnijih slikarskih mogućnosti, što je evidentno u oblikovanju likova na štitovima, pa i natpisu.

7. Ana grofica Csáky rođ. grofica Normann-Ehrenfels (Bizovac, 1854. – Szepesgörgő, 1927.)

serija od četiri posmrtna grba (kat. br. 24, DAOS)

U sredini je postera združeni grb obitelji Normann-Ehrenfels (desno) i Csáky (lijevo), u formi štitova njemačkog tipa koji su blago ukošeni i preklapaju se u gornjem dijelu. Štit obitelji Normann-Ehrenfels složen je,

^[1] U prijevodu: Presvijetli gospodin Josip Ignjat plemeniti barun Hilleprand od Prandaus, savjetnik carskog i kraljevskog apostolskog veličanstva Donje Austrije. Zemaljski gospodar i nasljednik grada i vlastelinstva Valpovo, pravi prisjednik službenog stola Časne Virovitičke županije. Rođen 31. srpnja 1749. Umro 13. listopada (1816.) u 68. godini života

^[2] Hochrein József. URL: http://www.biralat.hu/index (12. 12. 2017.)

^[3] Lučevnjak, S. Grbovi obitelji Pejačević – tragovi postojanja. Nasički zbornik 7(2002), Našice, str. 183–207.; Lučevnjak, S. Prilog poznavanju odnosa skulpture, arhitekture i perivojne arhitekture na primjerima slavonskih dvoraca. Anali Galerije Antuna Augustinčića 21–25(2006), Klanjec, str. 345–358.

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

gore lijevo polje s crnim orlom raširenih krila, lijevo dolje plavo polje s tri crvena romba. Na desnoj strani štita na plavome polju tri ukošene grede (središnja zlatna, susjedne crvene). Na štitu obitelji Csáky njemačkog tipa u plavome je polju odrezana glava Tatara, nad njom zlatna kruna s devet šiljaka, pa zlatna turnirska kaciga s viziorom i krunom na vrhu, iz koje izlazi nakit kacige u formi bujnih stiliziranih listova zlatne, crvene i srebrne boje. Na vrhu je štita ruka koja drži sablju. Nad združenim grbom zlatna je kruna s devet šiljaka na kojima su kuglice srebrne boje, a na obruču krune drago kamenje crvene i plave boje. Natpis je izveden crnom bojom, na njemačkom jeziku:

Anna / Excell. Gräfin Csaky von Kőrösszegh u. Adorján / geborene Gräfin von Normann-Ehrenfels / Geboren am 29. Mai 1854 / Gestorben am 31. Jänner 1927.

Prva tri retka nalaze se iznad grba, a posljednja dva ispod njega.

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Posmrtni grbovi – izrada, upotreba i značenje
Posmrtni grbovi dio su bogate europske tradicije vezane uz fenomen smrti i pogrebnih običaja, posebice razvijanih u novovjekovnom razdoblju.²² Smatra se da svoje povijesne korijene imaju još u vremenu kasnoga srednjega vijeka (15. stoljeće).²³ U to je doba prestalo korištenje štitova i kaciga u bitkama pa su ti predmeti počeli služiti kao dekoracija na viteškim turnirima, a ujedno su postali i glavni elementi grbova plemićkih obitelji ili pojedinaca. Grbovi su postali važan dio ceremonija poput vjenčanja ili pogreba, gdje ih se uobičajilo izlagati. Za sve je plemićke obitelji na području današnje sjeverne Hrvatske najvažniji primjer bio onaj vladarske kuće, odnosno članova obitelji Habsburg, kod kojih su običaji vezani uz umiranje i pogrebe imali, poput cijelog života na dvoru, iznimno čvrsta pravila.²⁴

U temelju svih tih običaja nauk je Katoličke Crkve, koja uči da je kršćanski pogreb liturgijsko slavlje kojim se izražava zajedništvo s pokojnikom, a ujedno naviješta vjera u vječni život. Sprovodna liturgija uključuje pokojnikovu kuću, crkvu i groblje, a posebno je važna sveta misa zadušnica (rekvijem), koja se uobičajeno slavila u prisutnosti lijesa s pokojnikovim tijelom u crkvi, prije samog pokopa. Uz najuglednije predstavnike obitelji Habsburg (pa i ostalog europskog plemstva i crkvene velikodostojnike) vezana je pojava podizanja posebne strukture za lijes pokojnika, koja se naziva *castrum doloris*.²⁵ U njezinu je središtu katafalk s lijesom, iznad kojega je često bio podignut baldahin, a oko njega nalazila se bogata dekoracija od cvijeća, draperije od crne tkanine, svijeća, grbova, zastava, ispisanih epitafa, pa čak i skulptura. Ovakav se običaj razvijao osobito tijekom baroknoga perioda i u njemu je korištenje grbova bilo posebno važno. Oni su bili izrađivani u formi štitova, odnosno oslikani na drvetu, metalu, koži i bogato bojeni. Takvi su ukrasi često i dugo nakon pogreba ostajali u tom prostoru, kao *memento mori*. Za njih se na njemačkom govornom području koristi izraz *Totenschild* (na hrvatskom *posmrtni štit*). Postupno se razvio i složeniji heraldički prikaz, odnosno uz štit su se na pergameni, papiru ili svili oslikavali i ostali elementi grba, a na takav se materijal mogao dodati i duži tekst.

Desna strana štita obitelji Csáky

^[1] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[2] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[3] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[4] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[5] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji, potkraj 18. i u 19. Stoljeću, umjesto relativno skupocjenoga posmrtnoga štita, ili paralelno s njegovom izradom, obitelj pokojnika često naručivala posmrtni grb (njem. *Totenwappen*), u formi postera na limu, papiru, kartonu, polukartonu ili svili.²⁶ On je obično bio crno uokviren, a na njemu je bilo ispisano ime pokojnika, odnosno njegova titula (ponekad samo inicijalima), često i datum smrti, odnosno rođenja. Taj se poster postavljao na kućna vrata i uz lijes pokojnika, a koristio se i kao dekoracija prilikom svete mise zadušnice, pri svečanom prijenosu tijela u crkvu i do grobnice, odnosno prigodom izlaganja tijela pokojnika na katafalku. S obzirom na opisano korištenje, logično je pretpostaviti da je obitelj izrađivala više primjeraka posmrtnoga grba, što je olakšavalo njegovu primjenu u različitim segmentima ovih ceremonija, pa se time može objasniti postojanje serija istih grbova u zbirci, odnosno multioriginala. Pretpostavljamo da je važan razlog za izradu serija posmrtnih grbova bio i običaj održavanja svetih misa zadušnica za članove vlastelinskih obitelji u nekoliko crkava (npr. župnoj i filijalnim crkvama na vlastelinstvu, odnosno patronatskim crkvama), kao i običaj slavljenja svetih misa na više oltara u istom crkvenom prostoru.

Autoru posmrtnih grbova zadatak nije bio lagan jer je najčešće imao tek nekoliko sati, odnosno dana, za dovršetak radova. U tom je poslu olakšavajuća okolnost bila činjenica da su sve plemićke obitelji imale predložak grba koji je autor morao preslikati, no uz određenu umjetničku slobodu u interpretaciji. S obzirom na potrebnu brzinu, opravdano je pretpostaviti da su ponekad simultano radila dva autora ili više njih na istome zadatku, što je razvidno i u opisanoj zbirci posmrtnih grbova. Postavlja se i pitanje sličnosti posmrtnih grbova za pokojnike umrle u različito vrijeme, pa se može pretpostaviti da su stare verzije posmrtnih grbova iz određenog razloga obnavljane narudžbom novih (možda pri prijenosu tijela u novi grob, kod svetih misa zadušnica nakon određenoga vremena i slično). Zanimljivo je da su neki tekstovi s posmrtnih grbova identični onima na nadgrobnim pločama, što može upućivati na zaključak da su posmrtni grbovi neko vrijeme služili i kao privremeni nadgrobni natpisi na grobnome mjestu. Autori većine posmrtnih grbova zasad su neutvrđeni, a velika razlika u slikarskoj kvaliteti vjerojatno je rezultat angažiranja ne samo renomiranih već i priučenih slikara za ovaj zadatak, što je bilo uvjetovano nepredvidljivim okolnostima u kojima su naručivani ovi grbovi i brzinom njihove izrade. S druge strane, sličnost nekoliko serija posmrtnih grbova nastalih 1860-ih ukazuje da je obitelj u dužem vremenskom razdoblju angažirala istoga umjetnika ili njegovu radionicu, u ovome slučaju slikara iz Valpovu nedalekog Pečuha, J. Hochreina. Detaljnom analizom njihova heraldičkog sadržaja precizno će se moći ustanoviti koje su predloške autori koristili (opise grbova iz arhivskih fondova, grafičke predloške, publicirane grbove, slikane grbove na umjetinama i slično). No već i ovaj prikaz upućuje na zaključak da su korišteni različiti izvori, odnosno da su umjetnici relativno slobodno interpretirali heraldički sadržaj. Posebno se to odnosi na detalje vezane uz odabir izgleda likova na grbovima, korištenje boja, različitih oblika

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

heraldičkih kruna i slično. Posebno je zanimljivo uočiti da se, u slučaju žena, ponekad prikazuje samo grb njezine djevojačke obitelji, odnosno muževljeve, a ponekad tzv. združeni grb obiju obitelji. Na posterima su vidljive i jezične promjene, jer latinske natpise s vremenom zamjenjuju natpisi na njemačkom jeziku. U stiliziranju likovnoga prikaza jasno se uočava i promjena od relativno pročišćenoga likovnoga jezika koji korespondira s razdobljem klasicizma (u slučaju najstarijeg posmrtnoga grba) do raskošnih neobaroknih kartuša u grbovima druge polovice 19. stoljeća.

U zbirci je najstariji materijal posmrtni grb baruna Josipa Ignjata, prvoga vlastelina iz obitelji Hilleprand von Prandau koji je bio trajno nastanjen u Valpovu. Smatramo stoga da su i za ostale članove njegove obitelji, odnosno potomke, naručivani posmrtni grbovi, no sačuvani su tek za neke: suprugu Anu Mariju rođ. groficu Pejačević, sina Karla, snahu Adelu rođ. Cseh (suprugu njegova sina Gustava), kći Floru ud. barunicu Radivojević i unuku Alvinu ud. groficu Pejačević. Jedini posmrtni grb člana obitelji Normann-Ehrenfels jest onaj grofice Ane, sestre valpovačkoga vlastelina Rudolfa grofa Normann-Ehrenfelsa. Ona je udajom ušla u jednu od najuglednijih ugarskih plemićkih obitelji koja je imala velike posjede u pokrajini Szepesség (njemački Zips, slovački Spiš), sa sjedištem u mjestu Szepesgörgőu, danas Spišský Hrhov u Slovačkoj.²⁷ Iako nije umrla u Valpovu, niti je ovdje pokopana, obitelj je i za nju izradila posmrtni grb, što ukazuje da su naručivani i u takvim slučajevima.

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Desna strana štita obitelji Csáky

Zaključak

Zbirka posmrtnih grbova iz arhivskog gradiva Valpovačkog vlastelinstva ukazuje na potencijale i vrijednosti heraldičke građe kao relevantnog povijesnog izvora. Ovi posteri s grbovima i natpisima dio su dugotrajnog procesa uporabe grbova, prakse koja je u hrvatskim krajevima jenjavala već nakon Prvog svjetskog rata, a završila nakon Drugog svjetskog rata gotovo potpunim izbacivanjem heraldike iz svakodnevne uporabe. No zahvaljujući ovakvom sačuvanom arhivskom gradivu, možemo pretpostaviti sadržaj zbirki raznog heraldičkog materijala koje su posjedovale naše plemićke obitelji. Posmrtni su grbovi bili ne samo predmeti praktične vrijednosti za obitelj koja ih je naručivala već su bili i dio pogrebnih običaja koji su iskazivali socijalni, pa i politički identitet našega plemstva. Oni stoga predstavljaju relevantnu činjenicu u kontekstu naše kulturne baštine i čvrstu sponu s europskom kulturnom tradicijom. Posmrtni grbovi obitelji Hilleprand von Prandau i Normann-Ehrenfels dragocjen su dio njihove ukupne ostavštine, a za sve istraživače ovih plemićkih obitelji dragocjen izvor kulturno-povijesnih podataka.

^[1] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[2] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[3] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[4] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[5] Tako je nakon dugoga razvoja pogrebnih ceremonijala plemićkih obitelji

^[6] Machala, D. Šľächtické rody. Bratislava : Perfekt, 2007., str. 20–21.